

İNGİLİS DİLİNDƏ MORFOLOJİ DIMİNUTİVLİK SAHƏSİ

Billurə Nuri

Bakı Dövlət Universiteti, Bakı, Azərbaycan

e-mail:billuren@mail.ru

DOI: 10.30546/.2960-1967.2023.2.23

Xülasə. Bu məqalə ingilis dilində morfoloji diminutivlər və onların yaranma yollarına həsr olunmuşdur. Burada həmin sözlərin dildə hazır şəkildə mövcudluğu ilə yanaşı, həm leksik morfemlər, həm də söz morfemlər vasitəsilə yaranma məsələləri tədqiq olunaraq nümunələr əsasında təqdim olunmuşdur. İngilis dilində morfoloji diminutivliyin əmələ gəlməsində istifadə olunan analitik və sintetik yollar və bu yolla yaranan sözlər qeyd olunmuşdur.

Eləcə də, qeyd olunan morfoloji diminutivlik və onların qruplaşdırılması nitq hissələri əsasında aparılaraq hər bir nitq hissəsi üzrə (əsasən, isim, sifət, feil) müəyyən yarımqruplar şəklində nümunələr göstərilmişdir. Hər bir nitq hissəsi üzrə kiçiltmələrin yaranmasında istifadə olunan məhsuldar sufiks və prefikslər ardıcıl şəkildə qeyd olunub. Hər bir şəkilçiyə uyğun qarşısında müəyyən sözlər verilib. Bunlarla yanaşı, ingilis dilində həm milli, həm də alınma kiçiltmələrə də qısa yer verilib.

Tədqiqat göstərir ki, ingilis dilində diminutivlik (kiçiltmələr, əzizləmələr) həm kök, həm leksik, həm də qrammatik morfemlər vasitəsilə yaranır ki, verilən nümunələrə əsasən, demək olar ki, diminutivlik məişət (gündəlik danışıq) üslubu ilə yanaşı, bədii ədəbiyyat nümunələrində də zəngin şəkildə istifadə olunur.

Açar sözlər: kiçiltmələr, əzizləmələr, , diminutivlik, morfoloji diminutivlik, ingilis dili

Giriş

İngilis dilində kiçiltmə-əzizləmə mənalı morfem, söz və söz birləşmələrinin, yəni diminutivlərin dilin morfoloji səviyyəsində əhatə dairəsi və yaranma üsullarına dair bəzi ümumi məsələlər araşdırılır, diminutivlik anlayışı, onun yaranması, paylanması, məhsuldarlığı və s. müxtəlif cəhətdən tədqiq edilir. İngilis dilində diminutivlərin təzahür formaları üzə çıxarılıb nümunələr əsasında təqdim edilir. Şifahi nitqdə, bədii ədəbiyyat nümunələrində, xəbər, jurnal, gündəlik danışıqda, akademik mətnlərdə diminutivlərdən istifadənin çoxluğu onlara ədəbi, bədii, məişət və publisistik diskursdan yanaşmanın əhəmiyyətini artırır. İngilis dilində kifayət qədər rast gəlinən diminutivlərə həm leksem, həm morfem səviyyəsində yanaşılır.

İngilis dilində diminutivlərə sintetik və analitik cəhətdən yanaşmaq olar. Bu baxımdan onları sintetik və analitik diminutivlər şəklində qruplaşdırmaq mümkündür:

1. Sintetik diminutivlər: Bu zaman diminutivlik dildə kiçiltmə// azal(t)ma//əzizləmə mənasını ifadə edən şəkilçilər vasitəsilə ilə düzəlir:

İngilis dilində: - *ish*, -*e(y)*, -*ie*, -*let*, -*ling* [1, s.258]

Məsələn: *redd-ish*, *dadd -y*, *dogg-y*, *fish-ie*, *cut-ie*, *king-let*, *pig-let*, *duck-ling*

2. Analitik diminutivlər: Bu zaman diminutivlik mənası müxtəlif sözlərin birləşərək bir konstruksiya daxilində işlənməsi ilə ifadə olunur [4, s.10].

İngilis dilində: *little, small, few, tiny.*

İngilis dilində ad və ya müraciət formalarında (xitablarda) diminutivlik anlayışı geniş istifadə olunur.

İngilis dilində: *darling, dear, honey, Ann- Annie, Jim-Jimmie.*

İngilis dilində kiçiltmələr/əzizləmələrə müxtəlif nitq hissələrində və üslublarda, dilin müxtəlif sahələrində az və ya çox dərəcədə rast gəlinməkdədir.

Kiçiltmələr, əzizləmələr

İngilis dilində sözün leksik mənasında daha kiçiltmə obyektinə və ya onun hansısa keyfiyyətini kiçikliyinə, azaltma ya da əzizləmə və ya məhəbbət hissini ifadə etmək üçün müəyyən üsullardan istifadə edilir. Kiçildilmiş, qısaldılmış formalar bu cür mənalara ifadə etmək üçün istifadə olunan söz əmələ gətirmə vasitəsi kimi çıxış edir. Bir çox dillərdə kiçiltmə mənası affiksasiya yolu ilə ifadə edilir. İngilis dilində kiçiltmələr prefiks, suffiks, eləcə də söz morfoloqiyasından ibarət konstruksiyalar kimi də yaradıla bilər. Kiçik uşaqlarla danışarkən və böyüklərə həddindən artıq nəzakət, əzizləmə və yaxınlıq ifadə edərkən, onların adlarının qısaldılmış formalarından və əzizləmə heyvan adlarından istifadə olunur.

İsmlərdə diminutivliyi heyvan adları, əşyalar və insan adları kimi qruplaşdırmaq olar:

1) heyvan adları;

Bear-cub

Frog-tadpole

Horse-foal

Pig-piglet

Eagle-eaglet

Goose-gosling

Owl-owlet

Sheep-lambkin

2) əşyalar;

Leaf-leaflet

Drop-droplet

Flower-floweret

Kitchen-kitchenette

River-rivulet

book-booklet

3) insan adları

Joseph-Joe-Jocy

Edward-Ed-Eddie

Robert-Rob-Bob

Richard-Rich-Rick

William-Will-Bill [5,s.1]

Teodore-Ted-Teddy

İngilis dilində bu sahəyə morfoloji diminutivlik baxımından yanaşıldıqda, nitq hissələrini nəzərdən keçirərək sintetik və analitik yolla yaranan diminutivləri göz önünə gətirmək lazımdır.

İngilis dilində əsasən, *isim, sifət və feildə* kiçiltmələr, azaltmalar və əzizləmələrə rast gəlinir. Onların nitq hissələri üzrə bölgüsü, yaranma və istifadə üsullarını nəzərdən keçirək:

İsmlərdə rast gəlinən diminutivlər

1. dildə mövcud olan kök morfevlərin leksik mənasında ifadə olunan dimunitivlik: *kitten, puppy, cub, baby, kid, berry* və s.
2. kök morfevlər vasitəsilə (analitik yolla) yaranan dimunitivlər: *babyboy, babygirl, baby of the family* və s.
3. leksik yaxud qrammatik morfevlər sayəsində (sintetik yolla) yaranan dimunitivlər (**suffikslər və prefikslərin** aktiv şəkildə istifadə olunduğu diminutivlər):

-ie, -i, -y

Mom- mommy

Dad- daddy

Sweet- sweetie

-ette

Dinette, towel- towelette

-kin, -ikini, -kins

Baby- babykins, lamb- lambkin

-ling

Duck - duckling, darling

-et

Circle – circlet

-let

Book- booklet, star- starlet

-mini

Minibus, minicar

Vice

Vice-rector, vice-president

Micro

Microchip, microkitchen

sub

subbachelor

[3,s.6]

İngilis dilində mürəkkəb isimlər də diminutivliyə uğrayır:

Handkerchief- hanky

Breakfast- brekky

Grandmother- granny

Bookmaker- bookie

Gündəlik həyatda müraciət formasında, xitablarda insan və ya heyvan adlarının qısaldılması yolu ilə əmələ gələn diminutivlərdən aktiv istifadə olunur:

Willy, Betty, Jimmy, Anny, Teddy, Kitty və s.

Sifətlərdə rast gəlinən diminutivlik:

Bu halda, əşyanın əlamət və keyfiyyətinin kiçildilməsi, azaldılması nəzərdə tutulur. İsimdə olduğu kimi, sifətdə də diminutivliyi yaratmaq üçün sintetik (leksik morfevlər vasitəsilə) və analitik (söz morfevlər vasitəsilə) üsullardan istifadə olunur.

- a) dildə hazır şəkildə mövcud olan leksem diminutivlər: *small, little, few, less, young, weak, tiny, dear* və s.
- b) söz morfevlər vasitəsilə (analitik yolla) yaranan diminutivlər:

Sifətlər ismin qarşısında işlənərək onları ölçü və keyfiyyət baxımından isimlərin önündə istifadəsi - *a young lady, a little girl, a small table, a tiny drop* və s.

Kəmiyyət bildirən sifətlərin qarşısında *very tiny, much smaller, more less* istifadə olunur.

c) leksik morfemlər (sintetik yolla) yaranan diminutivlər:

-y	-like
<i>Blue- bluey</i>	<i>Toylike</i>
-ish	<i>Childlike</i>
<i>Red-reddish</i>	<i>Snakelike</i>
<i>Small-smallish</i>	Mono
<i>Fool-foolish</i>	<i>Monosyllabic</i>
-ie	Under
<i>Cute-cutie</i>	<i>underweight</i>
<i>Best-bestie</i>	

İngilis uşaq ədəbiyyatlarında bir sıra sifətlərin istifadəsi yolu ilə aşağıdakı modellər əsasında diminutivlik mənası ifadə edilir.

Little+isim
Little + diminutiv isim
Little + xüsusi isim
Little +sifət+isim
Poor+little+isim
[2, s.95]

Xüsusilə, ingilis uşaq nağıllarında hipokoristik diminutivlər çox işlənir:

<i>Little Alice</i>	<i>Sweet little Rosa</i>
<i>Little Jake</i>	<i>A young child</i>
<i>Little dear Eva</i>	<i>A young lady</i>

Feillərdə diminutivlik:

a) dildə hazır şəkildə mövcud olan feili diminutivlər:

To minimize- kiçiltmək
To eliminate- silmək, aradan qaldırmaq
To reduce-azaltmaq
To drizzle-çiskinləmək
To nibble- dişləmək
To flutter- çırpınmaq
To prattle- pərişan etmək(əhvalını düşürmək)

b) leksik morfemlər hesabına yaranan diminutivlər:

Əsasən, **-en** sufiksi və **under, de, un** prefikslərinin köməyiylə yaranır

-en sufiksi vasitəsilə;
To lessen-azaltmaq
To shorten- qısaltmaq
To soften- yumşaltmaq

Under prefiksi vasitəsilə;

To be undersize- kiçik ölçüdə olmaq

To be underweight-az çəkili olmaq

To be underheight- aşağı boyda olmaq

To underuse- az istifadə etmək

De prefiksi vasitəsilə;

To depreciate- qiymətdən salmaq

To devalue- dəyərsizləşdirmək, dəyərdən salmaq

Un prefiksi vasitəsilə;

To be incapable- bacarıqsız olmaq

İngilis dilində ən çox işlənən milli diminutiv morfemlər(leksik morfemlər):

-n, -en, -on chicken, kitten, maiden

-ish largish, tallish, reddish, smallish

-o kiddo, bucko, daddio, Ricko, garbo

-sie,-sies,-sy

Bitsy, Patsy, halvesies, onesies

-le sparkle, puddle

İngilis dilində morfoloji diminutivləri etimoloji cəhətdən əsl(milli) və alınma morfoloji vasitələrlə əmələ gələn növlərə bölmək olar.

İngilis dilində ən çox işlənən alınma diminutiv affiks morfemlər:

-et –ette –etti –etto

Clarinet,cigarette, amaretto

-ling

Fingerling,gosling,darling

-erel, -rel

Cockerel, coistrel, doggerel

[6,s.1-2]

-el,-il, -ille

Broil, grille,pill

Mini-

Minibar,miniboss,minicar

-ina –ine –ini –ino

Figurine,neutrino

Nəticə

Aparılan tədqiqatlar əsasında elə nəticəyə gəlmək olar ki, diminutivlik əsasən, məişət və bədii üslubda istifadə olunur. Bədii üslubda əksər hallarda nağıl və hekayələrdə (uşaq ədəbiyyatında), məişət üslubunda isə insan və heyvanlara müraciət əsnasında əzizləmələr kimi daha çox rast gəlinir. Bunu da qeyd etmək lazımdır ki, diminutivlər sintetik (leksik morfemlər) və analitik (söz morfemlər) üsullarla yaranır. Elmi işin tədqiqatı zamanı bu və ya digər məsələlərin hər biri göz önündə tutularaq tədqiq olunur.

Ədəbiyyat

1. Bin Mukhashin, Kh. (2018). Diminutives in English and Hadhrami Arabic. *Hadhramout University Journal of Humanities*, 15, Hadhramout. Volume 15, June Issue 1, p.257.
2. Bystrov Y., Ella M., Yulia M., (2020). "English diminutives in children literature"
3. Hamid I., & Faiq, Sahar. (2009). *A Comparative Study of Diminutive Forms in English and Arabic*. Journal of Education and Science, 16(34), -s.1-15.
4. Schneider K.P. (2012). *"Diminutives in English"*. Reprint: Walter de Gruyter, p. 266
5. Banjar Y., Dr.Shadia (2012). *"Noun diminutive forms"*, p.9
6. Languagelearningbase.com "Diminutive suffixes in English"

THE FIELD OF MORPHOLOGICAL DIMINUTIVITY IN ENGLISH

Billura Nuri

Baku State University, Baku, Azerbaijan

This article is devoted to morphological diminutives in the English language and how they arise. Here, in addition to the ready existence of those words in English, both lexical morphemes and word morphemes formation issues were studied and presented on the basis of examples. The analytical and synthetic ways used in the formation of morphological diminutiveness in English and the words formed in this way are mentioned.

Also, the mentioned morphological diminutiveness and their grouping were carried out on the basis of parts of speech, and examples were shown in the form of certain subgroups for each part of speech (noun, adjective, verb). The productive suffixes and prefixes used in the formation of diminutives for each part of speech are sequentially listed. Each suffix has corresponding words in front of it. In addition to these, both national and derived diminutives have been given a short place in English.

As a result of the research, it becomes clear that diminutiveness (diminutives, endearments) in English is formed through root, lexical, and grammatical morphemes, and based on the given examples, it can be said that diminutiveness occurs not only in everyday (daily) style, but also in examples of fiction. is used abundantly.

Key words: diminutives, endearments, comparative, diminutiveness

ОБЛАСТЬ МОРФОЛОГИЧЕСКОГО РАЗМЕРА В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Биллур Нури

Бакинский государственный университет, Баку, Азербайджан

Данная статья посвящена морфологическим уменьшительным формам в английском языке и способам их возникновения. Здесь, помимо уже существующего существования этих слов в английском языке, изучались и излагались на примерах как лексические морфемы, так и вопросы образования морфем слов. Упоминаются аналитический и синтетический способы, используемые при образовании морфологической уменьшительно-ласкательной формы в английском языке, а также слова, образованные таким способом.

Также упомянутые морфологические уменьшительно-ласкательные формы и их группировка осуществлялись на основе частей речи, а примеры приводились в виде определенных подгрупп для каждой части речи (существительное, прилагательное, глагол). Последовательно перечислены продуктивные суффиксы и приставки, используемые при образовании уменьшительно-ласкательных форм для каждой части речи. Перед каждым суффиксом стоят соответствующие слова. В дополнение к этому, как национальные, так и производные уменьшительные формы получили короткое место в английском языке.

В результате исследования становится ясно, что уменьшительно-ласкательные формы (уменьшительные, ласкательные) в английском языке образуются посредством корневых, лексических и грамматических морфем, а на основании приведенных примеров можно сказать, что уменьшительно-ласкательные формы встречаются не только в повседневном (повседневном)) стиль, но и в примерах художественной литературы.

Ключевые слова: уменьшительные, баловство, сравнительные, миниатюрность

Daхil oldu: 15.09.2023;

Çара qəbul edildi: 24.11.2023;

Çap edildi: 29.12.2023